

Milan Zápotocký: *Die Streitäxte des mitteleuropäischen Äneolithikums.* (Quellen und Forschungen zur prähistorischen und provinzialrömischen Archäologie, Bd. 6). VCH, Acta Humaniora, Weinheim 1992. Tekstni del s 55 razpredelnicami, 49 tabelami in citati zajema 222 strani; sledi dokumentacijski del s seznamom najdb (str. 223-374), literaturo (str. 377-398) ter 157 tablam in petimi kartami (str. 401-563).

Knjiga je razvojno-dokumentacijska študija o kamnitih bojnih sekirah, najdenih v mejah določenega srednjeevropskega okolja in opredeljenih v določeno časovno in kulturno-civilizacijsko okolje. Že uvodoma avtor pove, da se nastanek, proizvodnja, tehnika izdelave, morfološke in kulturne značilnosti ter uporabnost eneolitjskih bojnih sekir v Srednji Evropi dajo razvrstiti v tri časovne horizonte od mlajše kamene do začetka bronaste dobe. V tej zajetni publikaciji M. Zápotocký obravnava bojne sekire drugega razvojnega horizonta (starejša in srednja bakrena doba oziroma čas kulture lijakastih čaš (Trichterbecherkultur)) ter sorodnih in sočasnih oblikovnih kulturnih skupin na mejnih območjih njene razširjenosti. Obravnava baza najdb kamnitih bojnih sekir (2577 primerkov) vključuje 23 geopolitičnih dežel od Alp in zahodnih Karpatov do skandinavskih držav ter od Rena do zahodne Ukrajine.

Avtor tipološko razlikuje poligonalne in dvojne bojne sekire ter se med njimi odloči za pet glavnih oblikovnih skupin; te razvršča v skupine in manjše podskupine, s podrobnejšimi morfološkimi značilnostmi in raznovrstnimi indeksi pa še v posamezne tipe. Glavne skupine predstavljajo:

- ploskokladivaste sekire (flache Hammeraxt) so razdeljene v štiri zelo sorodne skupine;
- glavičastokladivaste sekire (Knaufhammeraxt) so v dveh serijah (ravne in usločene) razvrščene v osem oblikovnih skupin;
- sekire z okroglim temenom (Rundnackenaxt) so v prvi in drugi skupini uvrščene v južno, od tretje do pete skupine pa v nordijsko serijo oz. cono;
- dvojne sekire (Doppelaxt) se delijo v tri skupine: starejša in mlajša sta klasični, tretja skupina je prehodna, z nakazanim grebenom na temenu;
- sekire z grebenastim temenom (Nackenkammaxt) se delijo v dve skupini in tipološko niso posebne vrste kot so prejšnje štiri, temveč le razvitejša faza tretje skupine dvojnih sekir.

Pri vsakem poglavju o glavnih skupinah avtor poda zgodovino raziskav, analizira, razčlenjuje, opredeljuje in razdeljuje sekire na skupine, podskupine, in opisuje regionalne in oblikovne tipe s pripadajočo časovno in kulturno opredelitvijo, na koncu pa navaja izsledke s povzetkom.

Za opisovanjem poglavij glavnih petih skupin sta v tekstnem delu nanižani še poglavji o proizvodnji in uporabnosti kamnitih bojnih sekir. Če se lotimo še vsebinskega spoznanja te zajetne publikacije, je dovolj, da spoznamo še naslednji dve poglavji v besedilu (str. 171-209): Jugovzhodni in domači impulzi pri nastanku in razvoju ter kulture lijakastih čaš v luči bojnih sekir. Ker pa med vsem besedilom kar mrgoli različnih kratic in zapletenih indeksov, je branje zelo naporno. Za slovenskega prazgodovinskega arheologa spoznamo dovolj, če preberemo le še povzetke pri posameznih poglavjih in primerjamo priložene tipološke tabele.

Drugi, še obsežnejši del knjige sta kataloški in dokumentacijski del. Spisek najdb oz. Fundliste (150 strani) je zasnovan po glavnih petih skupinah; imena najdišč so oštevilčena po deželah, posamezne kolone pa predstavljajo s kraticami skupine s podskupinami in tipi, oblikovne indekse, mesto in hrambo najdbe, literaturo ter določeno sliko na priloženih tablah.

M. Zápotocký prikaže bogato stvarno zapuščino kamnitih bojnih sekir določenega prazgodovinskega obdobja, ki je v drugi polovici tretjega tisočletja bistveno spreminjala kulturno-civilizacijske odnose v jugovzhodnem in srednjeevropskem okolju ter v Skandinaviji. Starejše poljedelskokulturne skupine z linearno in vrezano trakasto keramiko razpadajo v menjšajoče se strukturne enote z raznovrstnim stvarnim imetjem, ki je v začetku bakrene dobe preoblikovalo civilizacijski vpliv že vodilnih kovinskopredelovalnih združenj na Balkanu s severozahodnimi sosedi. Istočasno se na severnonemški nižini in v

južni Skandinaviji razvijata poljedelstvo in živinoreja na območjih, kjer so do takrat živeli še predneolitiski lovci in nabiralci. Tod se izoblikuje zdaj tista neo-eneolitska struktura, ki jo po posebnih lončarskih oblikah ali po široki razpršenosti grobnega verovanja označujemo za kulturo lijakastih čaš oziroma megalitsko kulturo.

France LEBEN

Gerlinde Prüssing: *Die Bronzegefäße in Österreich.* Prähistorische Bronzefunde II/5. Franz Steiner Verlag, Stuttgart 1991. ISBN 3-515-05558-4. 107 strani, 150 tabel.

V petem zvezku drugega oddelka serije Prähistorische Bronzefunde so predstavljene bronaste posode iz Avstrije. Delo je disertacija, oddana 1. 1982, z manjšimi dopolnili do začetka leta 1986. Avtorica je poskusila zbrati vse bronaste posode iz časovnega razpona od srednje bronaste dobe do konca starejše železne dobe (Ha D3).

Uvodno poglavje se začne z opisom izdelave posod. Vse posode so izdelane v tehniki kovanja, iz enega ali več kosov pločevine. Pri večdelnih posodah so posamezne partije združene z zakovicami. Okraši so iztolčeni ali vrezani. Večina posod je iz grobov in žarnogrobišnih depojev, le en fragment je iz nasebine. Trenutno stanje raziskav kaže, da so posode večinoma pridatek moških, vendar je treba opozoriti na prevažno antropološko raziskanost žganih in tudi skeletnih pokopov, ki so bili odkopani pri raziskovanjih starejšega datuma. V zaključenih žarnogrobišnih najdbah se posode pojavljajo večinoma posamezno. So pa tudi najdbe, ki vsebujejo več enakih posod (v depojih) ali več različnih (servisi). V starejši železni dobi so posode oz. servisi pridani v grobove knezov in odličnikov ter v grobove bogatih posameznikov skupnosti, ki so izkoriščale rudna bogastva. V prvi vrsti gre za pivsko posodje, nekatere posode pa so bile uporabljene tudi kot kuhinjsko posodje oz. žare. Uvodno poglavje zaključuje pregled zgodovine raziskav in kronologija.

Katalog se začne s skodelami (imajo ročaj) in skledami (nimajo ročaja). Bronastodobne produkcije so skodele tipov Gusen, Friedrichsruhe različica Velatice, Blatnica, Fuchsstadt, Jenišovice in Stillfried-Hostomice. Na skodeli iz Haslau-Regelsbrunn in skledi iz Baumgartna so elementi, značilni za tipa Jenišovice in Stillfried-Hostomice. Skleda iz Franzhausna je blizu skledama iz Wonsheima in Ehingena. Tradicija se nadaljuje v starejšo železno dobo. Kotličaste skodele so pomajššana oblika kotličkov. Imajo z zakovicami pritrjen ročaj z zaključkom v obliki križa, podobne oblike kot skodele tipa Stillfried-Hostomice. V enem primeru je ročaj plastično oblikovan (krava s teletom). Glede na velikost premera ustja se delijo na različici A (16-25 cm) in B (8-12 cm). Manjši različici so podobne skodele z ročajem, zaključenim v obliki črke T. Vse značilnosti kotličastih skodel ima pet primerkov iz groba v gomili iz Wildona, le da imajo enostaven trakast ročaj. Sklede so razdeljene v tri skupine: kotličaste, sklede z radialnimi plastičnimi rebri (ena ima ročaj in je torej skodela) in sklede z lijakastim ustjem. Iz Kleinkleina je šestnajst skodel s trakastim ročajem, na vrhu katerega je par rogov. Poglavje o skodelah oz. skledah zaključujejo unikatni primerki le-teh.

Cedila so po obliki razdeljena v tri skupine. Cedila, skodele in cedilo zajemalka so starejšeželeznodobni, cedilo lij pa je že mlajšeželeznodobno.

Korci so podobne oblike kot kotličaste skodele različice B, imajo pa s tremi zakovicami samo na enem koncu pritrjen paličast ročaj v obliki črke S.

Vse ročke s trakastim esasto zvitim ročajem so z grobišča v Hallstattu. Druga skupina ročk so ročke z dvojno pritrjenim ročajem, ki ima dodatek v obliki stilizirane goveje glave. Skupina se po načinu izdelave, obliki posode in oblikovanosti goveje glave deli na obliki A in B.

Skupino posod, ki so se uporabljale za zajemanje zaključujejo zajemalke.

Skupino žarnogrobišnih veder tvorita dve vedri tipa Kurd. Tip se nadaljuje še v starejšo železno dobo. Ta vedra so večja, nekatera so sestavljena iz več kot dveh partij (do pet), dve